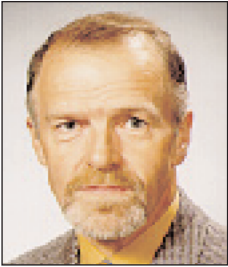

Vala

Jóhann Heiðar
Jóhannsson
Netfang:
johannhj@landspitali.is

ÍSLENSK MÁLSTÖÐ FÉKK ÁBENDINGU UM AÐ LATNESKA heitið **talus** væri bæði notað um beinið sem nefnt er **vala** á íslensku og um líkamssvæðið sem nefnt er **ökkli**. Íðorðasafn lækna birtir einungis heitið **vala** með flettunni **talus** og orðhlutann **völu-** með flettunni **talur**. Eins er farið að í þremur erlendum læknisfræðiorðabókum, Wileys (1986), Stedmans (1995) og Dorlands (2000), að einungis er vísað í beinið, **ankle bone**, en ekki í ökkliann sem heild. Í sama streng tekur hin mikla ensk-enska orðabók Websters, en bætir því við að **talus** geti einnig merkt *spilateningur* (E. die). Aðrar heimildir greina svo frá því að spilateningar gerðir úr völuþeinum dýra hafi einungis haft fjórar tákamerktar hliðar. Þeir, sem eitt sinn léku að legg og skel, geta án efa séð fyrir sér hversu lítil fyrirhöfn það var að gera fjórhlíða spilavölu úr hækilbeini sauðkindarinnar.

Ökkli

Tvær tiltækar latnesk-enskar orðabækur birta hins vegar bæði heitin **ankle** (ökkli) og **ankle-bone** (ökkla-bein, vala) með flettunni **talus**. Ekki kemur fram hvor merkingin er upprunalegri, en þetta styður fyrrgreinda ábendingu.

Íðorðasafn lækna skilgreinir ekki ökkliann en Íslensk orðabók Máls og menningar tilgreinir *svæðið kringum ökkliáðinn milli fótur og mjóaleggjar*. Tvö ökklasvæði eru tilgreind í Líffæraheitunum, *fremra og aftara ökklasvæði*, **regiones talocruralis anterior et posterior**. Að lokum má nefna lýsingu Íðorðasafnsins á neðri útlímum: *mjóðm, læri, leggur, ökkli og fótur*. Þar finnst undirrituðum reyndar að **hné** hafi orðið útundan, en það er önnur saga. Samkvæmt þessu er **ökkli** tiltekinn hluti eða svæði á neðri útlím. Á því svæði eru liðamót, **ökkliáður, articulatio talocruralis**. Nokkuð ber nú á því í daglegu tali að liðamótin séu nefnd ökkli.

Asthma

Fyrirspurn barst um hvernig fara ætti með íslenska heitið á þeim sjúkdómi sem **asthma** nefnist á ensku. Uppruninn er í grísku þar sem asthma merkir *mæði* eða að vera *móður*. Íslensk læknisfræðiheiti Guðmundar Hannessonar tilgreina *andarteppu* og *kafmæði* sem íslensk heiti á **asthma bronchiale**. Íðorðasafn lækna nefnir hins vegar eingöngu *astma*. Um íslenskan framburð á þessu heiti var lítillega fjallað í 49. pistli (FL 1994;12(1):4) og þess getið að „téinu“ væri gjarnan sleppt í framburði og jafnvel í rituðu máli einnig. Það finnst undirrituðum vera í samræmi við þá stefnu sem stundum er tekin, að búa til íslensk heiti með að taka upp hljóðréttan ritun á hinu erlenda heiti. Samheiti lyfja eru gjarnan þannig meðhöndluð. Samkvæmt þessu væri rétta íslenska

heitið **asma**. Undirritaður þykist reyndar sjálfur tjá leyfarnar af sinni norðlensku harðmælgí með því að halda „téinu“ í framburði.

Asmi

Hitt er svo annað mál að ekki eru allir sammála því að íslenska heitið sé haft í hvorugkyni, *það asmað*. Margir læknar nota orðið í karlkyni og segja því *hann asminn*. Eftir að hafa velt þessu fyrir sér nokkra stund ákvað undirritaður að gera könnun. Hópur læknaritara á Landspítala Hringbraut fékk sendan tölvupóst með beiðni um að tilgreina hvernig þeir stafsettu heitið oftast og hvort kynið væri haft á því. Meirihlutinn sagðist rita „th“(28/37) og nota orðið í karlkyni (32/36), ef það væri á annað borð kyngreint. Nú er ekki annað eftir fyrir Sunnlendingana en að taka stökkið og segja hér eftir og rita: **asmi**.

Aðgengi

Í febrúarblaðinu var fjallað um **bioavailability**. Vakinn var athygli á íslenska heitinu **aðgengi**, sem tekið hefur verið upp í lyfjalýsingum. Til gamans má einnig nefna danska heitið **biotilgængelighed**, þýska heitið **Bioverfügbarkeit** og franska heitið **biodisponibilité**. Síðari orðhlutinn í öllum þessum heitum gefur til kynna að eitthvað sé til reiðu eða aðgengilegt.

Tveir lesendur létu frá sér heyrta. Þorkell Jóhannesson, professor emeritus, hringdi og sagði frá því að þessi íslenska þýðing á bioavailability hefði orðið til fyrir mörgum árum í lyfjanefnd undir forsæti landlæknis. Þorkell mundi ekki hvenær það var, en nefndin var skipuð árið 1973 og starfaði lengi. Jóhann M. Lenhardsson, lyfjafræðingur, sendi tölvupóst og sagðist sáttur við heitið **aðgengi**. Hann benti síðan á samsetninguna **absolute bioavailability**, sem hann taldi að hefði ýmist verið nefnd *heilðaraðgengi* eða *nýting*. Jóhann benti einnig á samsetninguna **relative** eða **apparent bioavailability**. Leitað var ráða hjá Magnúsi Jóhannssyni prófessor, sem vildi nefna slíkt *afstætt aðgengi*.

Nýting er án efa gott heiti, en undirrituðum finnst sjónarhornið þá annað og að samstæðan **aðgengi, heildaraðgengi** og **afstætt aðgengi** sé besti kosturinn.

Næringarfræði

Kolbrún Einarsdóttir, næringarfræðingur, sendi tölvupóst til að benda á að enska heitið **dietitian** (dietician) ætti að þýða með íslenska heitinu **næringarráðgjafi**, en ekki eins og fram kemur í Íðorðasafni lækna með öðru af heitunum *næringarfræðingur* eða *manneldisfræðingur*. Enska heitið **nutritionist** er hins vegar rétt þýtt með íslenska heitinu **næringarfræðingur**.

Dægradvöl IX

Hver er sjúklingurinn og hver er sjúkdómsgreiningin?
„Bæði með haus- og hlustarverk heyrnarlaus rétt að kalla, þrútið með auga og þurra kverk, þjáður frá tá að skalla, býst ég í bólið skjótt með beinverki og hitasótt, hóstandi í háttinn fer, hnerra og snýti mér, skekjandi skanka alla.“